

ע"פ 2392/21 - פלוני נגד מדינת ישראל, פלוני

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים ע"פ 2392/21

כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופטת ד' ברק-ארז
כבוד השופט י' אלרון

לפני:

פלוני

המערער:

נגד

1. מדינת ישראל
2. פלוני

המשיבים:

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי לנוער
בירושלים מיום 21.2.2021 בת"פ 46227-11-18
שניתן על-ידי כבוד השופטת ח' מ' לומפ

(6.7.2021)

כ"ו בתמוז התשפ"א

תאריך הישיבה:

עו"ד אביאל קריא

בשם המערער:

עו"ד עילית מידן
גב' טלי סמואל
דני אברהמי

בשם המשיבה 1:
בשם שירות המבחן לנוער:
מתורגמן לשפת הסימנים:

פסק-דין

השופטת ד' ברק-ארז:

1. האם התקיימו במקרה זה נסיבות המצדיקות ביטול הרשעה בעניינו של קטין שביצע עבירות בהיותו כבן 16 בשים לב להליך השיקומי המשמעותי שעבר? זו השאלה שבה נדרשנו להכריע במסגרת הערעור דנן.

רקע והליכים קודמים

עמוד 1

2. יש להודות על האמת: ראשיתו של המקרה שבפנינו היא בכי רע. ביום 20.11.2018 הוגש נגד המערער ושלושה אחרים כתב אישום לבית המשפט המחוזי בשבתו כבית משפט לנוער (ת"פ 18-11-46227). כתב האישום נסב על אירועים שהתרחשו בחודש נובמבר 2018, בעת שהמערער היה קטין המבוגר אך במעט מגיל 16 שנים. במרכזו עמד קשר של המערער עם שלושה קטינים נוספים במטרה לתקוף אדם (להלן: המתלונן) ולסחוט ממנו כספים.
3. בהמשך, עוד בטרם נשמעה עדותו של המתלונן, הודיעו הצדדים לבית המשפט המחוזי כי הגיעו להסדר טיעון במסגרתו הוגשנגד המערער כתבאישום מתוקן אשר ייחס לו עבירות של שוד, סחיטה באיומים והחזקת סכין לפי סעיפים 402(ב), 428 ו-186(א) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוקהעונשין).
4. על-פי המתואר במסגרת האישום הראשון בכתב האישום המתוקן, ביום 3.11.2018 הגיע המערער יחד עם קטין נוסף, הנאשם 1, למקום שבו שהה באותה העת המתלונן עם שתי קטינות אחרות, הן הנאשמות 3-4. בהתאם לתכנית שתואמה מראש, ולאחר שהנאשמת 3 הצטלמה עם המתלונן כשהוא מחבק את כתפיה (אף זאת על-פי התכנית), המערער ונאשם 1 הכו את המתלונן ואיימו עליו שיספרו לילדיו ואשתו על קשריו עם שתי הקטינות, במטרה לסחוט אותן. בהמשך לכך, המתלונן נסע עם השניים למכשיר כספומט, משך ממנו 2,500 שקלים ומסראותם לנאשם 1, אשר חלק בכסף עם הנאשמים האחרים. האישום השני בכתב האישום המתוקן מתאר תקרית נוספת שהתרחשה כמספר ימים לאחר האירוע המתואר, לאחר שנאשם 1- אשר נעצר בינתיים - שוחרר בתנאים מגבילים. על-פי הנטען, נאשם 1 שב ואיים על המתלונן, בתיאום עם המערער והנאשמת 3, שאם לאישלם לו סכום של 50,000 שקלים הוא יחשוף את התמונה שצילמה הנאשמת 3 בפניאשתו ואף תוגשנגדו תלונה במשטרה. בעקבות זאת קבעו הנאשם 1 והמתלונן להיפגש לצורך מסירת חלק מסכום הכסף, כאשר המערער מצדו תצפת על המפגש ממרחק, כשהוא מחזיק בכיסו אגרופן. בעת המפגש הגיעו למקום שוטרים ועצרו את הנאשם 1 ואת המערער.
5. מעצרו של המערער הוארך מעת לעת עד לשחרורו לחלופת מעצר בביתו, בתנאים מגבילים (מ"ת 46289-11-18).
6. בדיון שנערך בבית המשפט המחוזי ביום 14.3.2019 הודה המערער בעובדות כתב האישום המתוקן, כנזכר לעיל. בהתאמה לכך, בהכרעת דינו מאותו מועד מצא בית המשפט המחוזי את המערער אשם בביצוע העבירות שיוחסו לו.
7. הסדר הטיעון לא כלל הסכמה לעניין העונש, והצדדים עתרו לקבלת תסקיר מטעם שירות המבחן לנוער (להלן: שירות המבחן) בעניינו של המערער. הוסכם כי ככל שיוגש תסקיר חיובי, כתב האישום יתוקן פעם נוספת כך שעבירת הסחיטה באיומים תומר בעבירת סיוע לסחיטה באיומים לפי סעיפים 428 ו-31 לחוק העונשין.
8. בטרם נגזר דינו ביקש המערער לצרף ארבעה תיקים נוספים שהתנהלו בעניינו בבית משפט השלום (ת"פ 18-03-64915; ת"פ 18-01-2753; ת"פ 18-12-70772; ות"פ 19-06-14803). תיקים אלה נסבו על אירועים שונים שהתרחשו בין השנים 2017-2019 (מקרה שבו בעט המערער במדריך נוער; אירוע שבו השתתף המערער בקטטה עם קטינים נוספים וגרם לאחד מהם לחבלות; וכן שימוש והחזקה של סם מסוג קנבוס לצריכה עצמית). בתיקים אלו הועמד המערער לדין בעבירות של תקיפהסתם לפי סעיף 379 לחוקהעונשין, תגרה במקום ציבורי לפי סעיף 191 לחוקהעונשין, והחזקה או שימוש בסמים לצריכה עצמית לפי סעיפים 7(א) ו-7(ג) לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש],

9. המערער הודה במיוחס לו בכל התיקים שצורפו ונקבעה בהם אשמתו.

10. עד כאן – הצללים, ומכאן – לאור. לאחר הגשת כתב האישום המתוקן, ובהתאם להמלצת שירות המבחן, המערער שולב ביום 19.9.2019 במסגרת חוץ ביתית בכפר הנוער "נירים" (להלן: כפר הנוער). במסגרת זו החל בתהליך טיפולי ולימודי מקיף. שגרת הפעילות שלו בכפר הנוער כללה לימודים במסלול לבגרות מלאה, השתתפות בחוגים, שיחות קבוצתיות וטיפול פרטני בתדירות של פעם בשבוע. כבר עתה יצוין כי בתחילה התקשה המערער בקבלת סמכות ובהשתלבות במסגרת. אולם, בהמשך חל שינוי בהתנהלותו – הוא החל להתנהג בהתאם לדרישות ולכללים וקיבל על עצמו את סמכותם של המדריכים במקום.

11. בהתאם להמלצת שירות המבחן, נדחה מעת לעת תאריך הדיון בעניינו של המערער, וזאת על מנת לאפשר לו להמשיך להתקדם ולהעמיק את ההליך הטיפולי בו החל. שירות המבחן הגיש לבית המשפט המחוזי מספר תסקירים בעניינו של המערער בתקופה שבין חודש אוקטובר 2019 ועד לחודש ינואר 2021. תסקירים אלה מגוללים סיפור של שינוי יוצא דופן, כמפורט להלן.

12. התסקירים החלו בפירוט הרקע המשפחתי של המערער, בן לאם הסובלת מלקות שמיעה חמורה ולאב שעבר אירוע מוחי, והקשיים שחווה בחייו. שירות המבחן ציין כי בעבר המערער חש שהוא ממוקם בשולי החברה משום שהגיע ממעמד כלכלי נמוך, התקשה בלימודים והרגיש "חסר ערך". על כן הוא מצא את מקומו בחברה שולית. כמו כן המערער נהג לצרוך אלכוהול וסמים. על כך אין חולק. אולם, מעצרו של המערער היווה נקודת מפנה. מהתסקירים עולה כי בנקודה זו המערער הבין שעליו לבחור בין "חיי הפשע" לבין שינוי מסלול חייו, והחל בתהליך שיקום יוצא דופן. התסקירים התייחסו לדרך שעבר בכפר הנוער ולהשתלבותו בטיפול קבוצתי שבו לקח חלק פעיל. עוד תואר בהם כי למערער קשר טוב עם מוריו בבית הספר וכי הוא צפוי לסיים את חוק לימודיו עם תעודת בגרות מלאה והישגים לימודיים טובים. כן צוין שניתן להבחין בשינוי חיובי ביחסו לעבירות שביצעו חל שינוי גם בקשר שלו עם הוריו. בין השאר הביע המערער חרטה על הבושה שגרם להם. מהתסקירים עולה שהוריו של המערער ערים להתקדמותו בלימודיו ולשינויים שחלו בהתנהגותו. בנוסף, הודגש בתסקירים כי המערער הפסיק לעשות שימוש באלכוהול או בסמים. שירות המבחן העריך כי הוא מצוי "בעיצומו של תהליך שינוי משמעותי ועמוק". לנוכח כל האמור, ועל מנת לאפשר לו להמשיך ברצף הטיפולי ולהשתלב בחייו הבוגרים בחברה נורמטיבית, סבר שירות המבחן כי יש להימנע מהרשעתו של המערער, להעמידו בצו מבחן למשך שנה וכן להטיל עליו צו שירות לתועלת הציבור.

13. בשלב הטיעונים לעונש העידו מספר עדים על תהליך השיקום המשמעותי שעבר המערער. קצינת המבחן שליוותה אותו דיווחה כי הוא מגלה מחויבות עמוקה להליך הטיפולי וציינה כי הוא התקבל למכינה צבאית מובילה ומבקש להתגייס לתפקיד משמעותי בצה"ל. עדה נוספת שהייתה מדריכתו של המערער במסגרת לנערים בסיכון בעיר מגוריו, התייחסה לכך שהוא עבר תהליך שיקום מרחיק לכת, וכי הוא שואף להצטיין בלימודיו התיכוניים ולהמשיך ללימודים אקדמיים. היא הוסיפה כי המערער ניתק קשרים שוליים שהיו לו בעבר ומגלה נכונות להתייעץ עם גורמי הטיפול בצמתיים משמעותיים בחייו. ראש הצוות בכפר הנוער העיד אף הוא על השינוי שעשה המערער מקצה לקצה, ובלשונו "הוא הגיע אלינו עם תפיסות עולם בעייתיות ודפוסים עברייניים ותרבויות רחוב ודי מהר ... בחר לפעול בדרך אחרת ולקחת אחריות על החיים שלו" (עמ' 52 לפרוטוקול הדיון בבית המשפט המחוזי מיום 27.1.2021). הוא ביקש להימנע מהרשעתו של

המערער על מנת לאפשר לו להשתלב בחברה הנורמטיבית ולמצות את יכולותיו. גם הוריו של המערער העידו על השינוי שחל בו במסגרת הביתית ועל כך שכיום (ובניגוד לעבר) הוא משמש מודל חיובי עבור אחיו הצעיר, משפיע עליו להשקיע בלימודיו ומגלה אחריות חברתית. בא-כוחו של המערער הגיש תעודות הערכה שקיבל המערער במקצועות הלימודיים השונים וכן תעודת הצטיינות שקיבל בעקבות השינוי המשמעותי שעשה במסגרת בית הספר.

14. לעומת זאת, עמדת המדינה הייתה כי בשים לב לחומרתן שלה העבירות המיוחסות למערער, יש להרשיעו ולהשית עליו עונש של ששה חודשי מאסר שירוצו בדרך של עבודות שירות ועונש מאסר על תנאי, לצד פיצוי למתלונן וצו מבחן. המדינה הדגישה כי תהליך השיקום שעבר המערער הובא בחשבון כאשר גיבשה את עמדתה ביחס לעונש הראוי, ואף ציינה כי לגישה הוא מקל בהרבה מן העונש שהולם את חומרת המעשים. המדינה הצביעה על הערכים החברתיים שבהם פגעו מעשיו של המערער, ובהם ההגנה על גופו ורכושו של המתלונן. כן הפנתה המדינה להצהרת נפגע העבירה בה מתוארים הקשיים שחווה המתלונן בעקבות מעשיו של המערער.

15. ביום 21.2.2021 נתן בית המשפט המחוזי את הכרעת דינו המשלימה וגזר דינו של המערער. בית המשפט המחוזי קבע כי האינטרס הציבורי מחייב במקרה זה להרשיע את המערער בדין, וכך עשה. לצד זאת, בית המשפט המחוזי התייחס להליך השיקום המשמעותי ויוצא הדופן שעבר המערער ולהמלצת שירות המבחן בעניינו. בהתחשב בכך קבע בית המשפט המחוזי כי יימנע מלגזור על המערער עונש מאסר, אף לא כזה שירוצה בדרך של עבודות שירות. בהמשך לכך, בית המשפט המחוזי הטיל על המערער 450 שעות שירות לתועלת הציבור ועונש מאסר על תנאי (12 חודשי מאסר על תנאי כשהתנאי הוא שלא יעבור בתוך תקופה של שנתיים עבירת שוד, ששה חודשי מאסר על תנאי כשהתנאי הוא שלא יעבור בתוך תקופה של שנתיים כל עבירת אלימות מסוג פשע או כל עבירת רכוש מסוג פשע, וכן שלושה חודשי מאסר על תנאי כשהתנאי הוא שלא יעבור בתוך תקופה של שנתיים כל עבירת אלימות מסוג עוון או עבירת רכוש מסוג עוון). בנוסף, הוא הטיל עליו צו מבחן למשך שנה, וכן חייב אותו בפיצוי למתלונן בסך של 7,500 שקלים.

16. להשלמת התמונה ראוי להזכיר כאן את גזרי הדין בעניינם של הנאשמים האחרים. על נאשם 1, שהורשע אף הוא בעבירות נוספות בתיקים שצורפו לבקשתו, הוטלו עונש מאסר בפועל למשך 18 חודשים ועונש מאסר על תנאי, וכמו כן הוא חויב בפיצוי למתלונן. בגזר הדין צוין כי הוא יזם את הרעיון לביצוע העבירות מושא כתב האישום המתוקן בתיק העיקרי ואף היה בוגר יותר מהמערער בעת ביצוען. בניגוד למערער, הנאשם 1 נטל אחריות חלקית בלבד על העבירות שביצע, לא הביע חרטה על מעשיו, לא עבר הליך שיקום והתקשה להביע אמפתיה כלפי המתלונן. לעומת זאת, ההליך בעניינם של הנאשמות 3-4 הסתיים ללא הרשעה. נאשמת 3, שהיא מבוגרת מהמערער כמעט בשנה, לקחה אחריות מלאה על מעשיה ועברה הליך טיפולי. בית המשפט המחוזי אימץ את המלצת שירות המבחן בעניינה, והשית עליה צו שירות לתועלת הציבור בהיקף של 350 שעות וכן צו מבחן, התחייבות ופיצוי למתלונן. הנאשמת 4, שגילה קרוב לגילו של המערער, לקחה אף היא אחריות מלאה על מעשיה, עברה הליך שיקומי וטיפולי, ובהתאם להמלצת שירות המבחן הושת עליה צו שירות לתועלת הציבור בהיקף של 300 שעות, וכן צו מבחן, התחייבות ופיצוי למתלונן.

הערעור

17. הערעור שבפנינו מכוון ברובו כלפי ההחלטה להרשיע את המערער בדין. המערער טוען כי היה על בית המשפט המחוזי להימנע מהרשעתו, וזאת על מנת לאפשר לו להמשיך בהליך השיקומי שעבר. המערער מדגיש כי בכוונתו לנסות

ולהשתלב בשירות צבאי ביחידה מובחרת וכי הוא חושש שהרשעתו תעמוד לו לרועץ בעניין זה. עוד טוען המערער כי גילו הצעיר בעת ביצוע העבירות מצדיק את אי-הרשעתו וכי יש להביא בחשבון את נסיבות חייו הייחודיות, את לקיחת האחריות על מעשיו, את התהליך השיקומי שעבר ואת האופן שבו שינה את מסלול חייו. כמו כן נטען כי גם האינטרס הציבורי ייצא נשכר מאי-הרשעתו. לסיום, מלין המערער על רכיב המאסר המותנה שנקבע בעניינו וטוען כי יש מקום להמירו בהתחייבות שלא לבצע עבירות לפי סעיף 72 לחוק העונשין.

18. מנגד, המדינה טוענת כי חומרת מעשיו של המערער ומידת הפגיעה שלהם באינטרס הציבורי מצדיקה להותיר את הרשעתו על כנה, וכי פסק דינו של בית המשפט המחוזי מאזן באופן ראוי בין מכלול שיקולי הענישה הרלוונטיים ועל כן אין להתערב בו.

19. ביום 4.7.2021 הוגש לעיונו תסקיר משלים של שירות המבחן. מהתסקיר עולה כי המערער ממשיך במגמת ההתקדמות בתהליך הטיפול, וזאת למרות תחושת התסכול והאכזבה שחש בעקבות הרשעתו בדין. כן צוין כי המערער עתיד לסיים בקרוב את לימודיו בכפר הנוער וכי מדיווחי הצוות הטיפולי עולה שהוא מגלה אחריות אישית וחברתית וניחן בכושר מנהיגות. התסקיר המשלים הוסיף ופירט כי בוועדת הסיום שנערכה לרגל תום תקופת שהותו של המערער בכפר הנוער, סיכם מנהל המוסד את התרשמותו של הצוות המטפל מהמערער במילים "היום הוא נער נורמטיבי לחלוטין, לאחר שהיה בקצה רצף הסיכון". שירות המבחן חזר אפוא על המלצתו להימנע מהרשעתו של המערער וזאת על מנת לאפשר לו לממש את שאיפתו להשתלבות נורמטיבית בחברה.

20. לדיון שנערך בפניו התייצבו גורמי טיפוליים המלווים את המערער בתהליך השיקום. הם תמכו כאיש אחד בקבלת הערעור ובביטול הרשעתו, לנוכח ההליך השיקומי יוצא הדופן שעבר.

דיון והכרעה

21. לאחר ששקלתי את הדברים וחרף הקושי המובן הכרוך בדבר, הגעתי למסקנה כי דין הערעור להתקבל, וכי לנוכח המהלך השיקומי יוצא הדופן שעבר המערער יש מקום להחיל כאן את החרוג של אי-הרשעה.

22. אכן, ככללה הליך ליליאשרהוכחו כינאשםביצעעבירהאמורלהסתייבשההרשעהוגזירת עונש הולם לנאשם. עם זאת, סעיף 24 לחוקהנוער (שפיטה, ענישהודרכיטיפול), התשל"א-1971 (להלן: חוקהנוער) מסמיקאתבית המשפט לנוער לחרוגמכלל זהולהימנעמהרשעתובדיןשלקטיןעל אףשהוכחכיביצעעבירה. ביסודה של הוראת חוק זו ניצבת ההנחה שמערך השיקולים המנחה את בית המשפט בהליך הפלילי משתנה כאשר הנאשם העומד לדין הוא קטין, כך שניתן משקל גדול יותר לשיקולים הנוגעים לפרט. הנכונות להימנע מהרשעה בנסיבות אלו היא אפוא רבה יותר (ראו למשל: ע"פ 2669/00 מדינת ישראל נ' פלוני, פ"דנד(3) 685, 690-691 (2000); ע"פ 111/14 פלוני' מדינת ישראל, פסקאות 11-13 (1.4.2014)).

23. עניינו של המערער הוא אחד מאותם מקרים חריגים שבהם הצטברות הנסיבות המיוחדות מטה את הכף לטובת אי-הרשעתו בדין. בעיקרו של דבר, השיקולהמכריעבמקרהזההואההצלההמשמעותיתשל הליך השיקום שעבר המערער והמשך ההתמדה שלו בתהליך זה (ראו והשוו: ע"פ 779/15 פלוני' מדינת ישראל, פסקאות 11-13 (12.4.2021)).

(להלן: ע"פ 779/15)). למעשה, קשה לחשוב על דוגמה מובהקת יותר להליך שיקומי מוצלח, במסגרתו נאשם בעבירות חמורות מקבל על עצמו להיטיב את דרכיו, ודבק בהחלטתו זו, לא רק במלים אלא גם במעשים. נדמה כי למקרים מסוג זה כיוונו המחוקק וההלכה הפסוקה כאשר קבעו כי יש ליתן משקל משמעותי לשיקומו של הקטין, לצד מכלול נסיבותיו האישיות, בכל הנוגע לשאלת הרשעתו בדיון (ראו: ע"פ 9262/03 פלוני' מדינת ישראל, פסקה 4 לפסקדינהשלהנשיאהד' ביניש (20.4.2004)). בעניין אי-הרשעתם של בגירים, ראו והשוו: ע"פ 2083/96 כתב' מדינת ישראל, פ"דנב(3) 342, 337 (1997)).

24. המערער עבר כברת דרך משמעותית מאז ביצע את העבירות המיוחסות לו. "נקודת הפתיחה" שלו הייתה נמוכה. החיים לא האירו לו פנים במשך תקופה ארוכה. הוא מגיע ממשפחה קשת יום ולאורך השנים התקשה בלימודים ומצא מפלט בהתחברות לחברה שולית. מעצרו של המערער שימש עבורו תמרור אזהרה, והביא למפנה דרמטי בחייו. בתהליך שיקומי מאומץ ומעורר התפעלות, ובליוי צמוד של אנשי מקצוע מסורים, המערער ניתב את מסלול חייו לדרך הישר. בכוח-רצון ובהתמדה הוא ביקש למחוק את משגי העבר ושאף לסגל לעצמו אורח חיים נורמטיבי. הוא צבר הישגים מרשימים בלימודיו, השקיע מאמץ רב על מנת להתקבל למכינה קדם צבאית מוערכת, ומבקש להתגייס בקרוב לשירות צבאי משמעותי. כפי שהעידו בפני בית המשפט המחוזי המדריכים ואנשי הטיפול שליוו את המערער בשנים האחרונות, ואף נכחו בדיון שהתקיים בפניו, המערער הוא בעל יכולות גבוהות, ובמסגרת תהליך השיקום שעבר הוא בחר לנתב את יכולותיו לכיוון חיובי שייטיב עמו, עם משפחתו ועם הסובבים אותו. בנסיבות אלה, אין ספק כי אף האינטרס הציבורי יצא נשכר משילובו של המערער בחברה.

25. לא נעלמה מעיניי חומרת העבירות שביצע המערער, תוך פגיעה באחרים. לצד זאת, יש לזכור כי בעשותו את המעשים היה המערער קטין כבן 16 שנים, הרחק מגילה בגירות. האדם שהמערער הפך להיות אינו עוד מי שביצע את העבירות (להשפעתו של שינוי בדפוסי חשיבה ופעולה של נאשם שעבר הליך שיקום על גזירת דינו, ראו והשוו גם: ע"פ 779/15, בפסקאות 11 ו-13).

26. כיום המערער ניצב על פרשת דרכים. בצומת זה עלינו לאפשר לו לבחור בדרך שתיטיב עמו, ולאפשר לו להותיר את עברו מאחוריו במלוא מובן המילה. אכן, בית המשפט המחוזי הלך כברת דרך לא מבוטלת לעברו, אך אני סבורה שהיה מקום להשלים את הדרך עד תומה. תהא זו ההזדמנות שהוא מקבל - במלוא מובן המילה. לא למחצה או לשליש.

27. לקראת סיום, אבקש לשוב ולהדגיש כי התוצאה אליה הגעתי נובעת מהצטברות הנסיבות המיוחדות את המקרה שבפנינו. אני משוכנעת כי במקרה זה מוצדק להעניק למערער הזדמנות להתחלה חדשה, ללא סייגים, מבלי שעל רגליו יכבידו (מטפורית) שלשלאות של רישום פלילי. אני תקווה כי הוא ישכיל להפיק את המיטב מהזדמנות זו וימשיך לנתב את חייו בדרך הישר. כך תיטב אחריותו של התיק מראשיתו.

28. סוף דבר: בנסיבותיו הייחודיות של המקרה ולנוכח ההליך השיקומי יוצא-הדופן שעבר המערער, אציע לחברי להורות על ביטול הרשעתו בדיון. המערער יבצע שירות לתועלת הציבור בהיקף של 450 שעות בהתאם לתוכנית שיגבש שירות המבחן. יתר מרכיביו של גזר הדין שניתן בבית המשפט המחוזי ייוותרו על כנם.

1. קראתי את חוות דעתה של חברתי השופטת ד' ברק-ארז, ולצערי אין בידי להסכים עימה.

בניגוד לחברתי, איני סובר כי יש מקום לבטל את הרשעת המערער - אשר ביצע יחד עם אחרים עבירות חמורות של שוד, לפי סעיף 402(ב) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין); סחיטה באיומים, לפי סעיף 428 לחוק העונשין; וכן החזקת סכין, לפי סעיף 186(א) לחוק העונשין; יצוין כי, לבקשת המערער, צורפו ארבעה תיקים פליליים התלויים ועומדים נגדו, שבהם הורשע על פי הודאתו, וזאת כפי שיפורט בהמשך.

2. בית משפט זה שב וקבע כי שיקולי שיקום אינם חזות הכל. אומנם, שיקולים אלו הם כבדי משקל ויש לקחתם בחשבון במסגרת מכלול השיקולים בעת גזירת עונשם של קטינים, ואף עשויים במקרים מסוימים להוביל להימנעות מהרשעה (סעיף 24 לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971 (להלן: חוק הנוער)), אולם הם אינם עומדים בפני עצמם - אלא משתלבים יחד בתמונה הכוללת, במסגרתה יש לשקול גם את חומרת העבירה; הנזק שנגרם לנפגע העבירה; ונסיבותיו האישיות של מבצע העבירה - בכלל זה גילו בעת ביצוע המעשים, עברו הפלילי, הבעת חרטה מצדו ועוד (ראו ע"פ 7238/19 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (18.3.2020); ע"פ 9821/16 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 16 (30.11.2017)).

על כך יש להוסיף כי "קטינות אינה חסינות" (ע"פ 7238/19 שלעיל, פסקה 17), ומשכך אין בעצם עובדת קטינותו של הנאשם בעת ביצוע המעשים כדי להוות שיקול מכריע המביא להימנעות מהרשעה, תוך זניחת יתר שיקולי הענישה; ממילא, ככל שמבצע העבירה קרוב יותר לגיל הבגירות, כך יפחת משקל היותו קטין.

3. במקרה דנן, המערער הודה בקשירת קשר עם שלושה אחרים לתקוף את המתלונן ולסחוט ממנו כספים, תוך נטילת חלק פעיל בביצוע העבירות ובהיותו שותף לתכנון תכנית הפעולה. במהלך האירוע הראשון המתואר בכתב האישום הכה המערער את המתלונן בראשו וצעק עליו. המערער אף לא חדל מחלקו במסכת האלימה כלפי המתלונן, ונטל גם חלק פעיל באירוע השני, כאשר תצפת על המפגש בין המתלונן לבין אחד המעורבים האחרים בפרשה, בהיותו מצויד באגרופן.

מעשיו של המערער הסבו למתלונן נזק חמור אשר מלווה אותו ואת בני משפחתו מאז קרות האירועים ועד היום.

על הפגיעה הקשה במתלונן - קורבן העבירה - ניתן ללמוד מהצהרת "נפגע העבירה", שהוגשה לבית המשפט המחוזי והובאה גם לעיוננו. מאז קרות האירועים, המערער שרוי בתחושה של פחד וחרדה; ואת שחש במהלך האירועים תיאר במילים "אני חייב לציין כי הייתי בטוח שלא אצא מזה חי".

עוד סיפר כי הוא ומשפחתו חיים "בפחדים שמא אותה חבורה תתנכל לנו" ועל כן הוא ומשפחתו עקרו ממקום מגוריהם, שאף רכש רכב אחר על מנת שיוכל לדבריו "להסתובב חופשי", וכי אף עתה לדבריו הוא חי "בחרדות"

ומתעורר בלילה "בבהלה".

על פי תיאורו המתלונן מתקשה בהתנהלותו היומיומית, נעדר מעבודתו לא אחת, וחי בצל האירועים הקשים שנגרמו מהתנהלותם הפוגענית והאלימה של המערער וחבריו (וראו הצהרת נפגע עבירה לפי סעיף 18 לחוק נפגעי עבירה, התשס"א-2001).

אם לא די בחומרת המעשים שבכתב האישום העיקרי, מושא הערעור, ובעבירות בהן הורשע בתיק זה, הרי המערער צירף כאמור ארבעה תיקים פליליים נוספים התלויים ועומדים נגדו. גם בעובדות המיוחסות לו בתיקים אלה הורשע על פי הודאתו בעבירות הכוללות תקיפה (ת"פ 64915-03-18); השתתפות בתגרה במקום ציבורי (ת"פ 2753-01-18); וכן שימוש והחזקת סם מסוכן מסוג קנבוס לצריכה עצמית (ת"פ 70772-12-18 ו-ת"פ 14803-06-19). בהתייחסו לעבירות האלימות בהן הודה המערער בשניים מהתיקים אותם צירף, בית המשפט המחוזי ציין כי יש במתואר במסכת העובדתית כדי ללמד "על מזגו האלים" של המערער.

4. למול חומרת העבירות שביצע המערער והנזק הכבד שגרם במעשיו למתלונן, אין לטעמי בשיקולי השיקום שהובאו בפנינו כדי להטות את הכף באופן שיוביל לביטול הרשעתו. זאת, חרף ההליך השיקומי המרשים שעבר המערער ונסיבותיו האישיות אשר פורטו בהרחבה בחוות דעתה של חברתי השופטת ברק-ארז, ובשים לב לכך שהמערער היה כבן 16 שנים בעת ביצוע העבירות - שנתיים בלבד מגיל הבגירות. שיקולים אלו באו לידי ביטוי בעונש הקל שנגזר על המערער, הסוטה סטייה קיצונית לטעמי ממדיניות הענישה הנוהגת ואינו כולל עונש מאסר בפועל, כמתחייב בהרשעה בעבירות החמורות בהן הורשע המערער, בגין חלקו במסכת העובדתית הקשה והחמורה בתיק העיקרי, ונוכח עבירות האלימות הנוספות בשניים מהתיקים שצורפו לבקשתו (שני התיקים האחרים שצורפו כזכור מתייחסים לעבירות נגד פקודת הסמים).

ביטוי לסטייה קיצונית מהעונש הראוי שנגזר על המערער, ניתן ללמוד מהעונש שנגזר על נאשם אחר, שחלקו דומה לזה של המערער, ואשר עליו נגזרו 18 חודשי מאסר בפועל מאחורי סורג ובריח.

כידוע, לצורך ביטול הרשעה נדרשים קיומם של שני תנאים מצטברים: האחד, כי הרשעה תפגע פגיעה "מוחשית וקונקרטי" בשיקום הנאשם; והשני - אשר כפי שפורט לעיל ממילא לא מתקיים במקרה דנן - כי הימנעות מהרשעה לא תפגע מהותית בשיקולי ענישה אחרים (ע"פ 2083/96 כתב נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(3) 337 (1997)). כלל זה חל אף בעניינם של קטינים בשינויים המחייבים ובשים לב למערך השיקולים הייחודי בעניינם (ע"פ 9262/03 פלוני נ' מדינת ישראל(20.4.2004)).

איני סבור כי הוכח ברמה הנדרשת כי הרשעת המערער תפגע בו פגיעה "מוחשית וקונקרטי". הגם שלטענתו הרשעתו עלולה לפגוע בגיוסו לצה"ל, לא הוצגו לכך תימוכין קונקרטיים. תמים דעים אני עם בית המשפט המחוזי לעניין זה כי "חזקה על שלטונות צה"ל שיביאו בחשבון את נתוניו האישיים הטובים ביותר של הנאשם, המוטיבציה הגבוהה שלו להתגייס לשירות משמעותי, קבלתו למכינה, ואת חלוף הזמן ממועד ביצוע העבירות" (פסקה 61). ממילא לא מצאתי כי יש בהרשעתו של המערער כדי לנעול שערי הגיוס בפניו.

על כן, אין מקום לדעתי להקלה נוספת עם המערער, אשר ממילא לא הוטל עליו העונש הראוי לנוכח חומרת מעשיו, כעולה מהתיקים בהם הורשע ונגזר דינו. ביטול הרשעה מביא עמו ביטול של אות הקין המוטבע על מצחו של מי שהורשע בדין בביצוע עבירה. הרשעתו של אדם נועדה, בין היתר, להוקיע את מעשה העבירה שביצע, ומגלמת לפיכך את הביטוי להוכחת אשמתו הפלילית, תוך הרתעת היחיד והרבים מפני מעשים דומים (ע"פ 5102/03 מדינת ישראל נ' קליין, פסקה 76 (4.9.2007)). מכל מקום, אין די בכך ש"האדם שהמערער הפך להיות אינו עוד מי שביצע את העבירות", כלשון חברתי (פסקה 25 לחוות דעתה), כדי להביא לביטול הרשעת המערער (עוד ראו ע"פ 1233/20 פלוני נ' מדינת ישראל (12.8.2020); ע"פ 5831/13 פלוני נ' מדינת ישראל (22.12.2013)).

5. בטרם סיום, יודגש כי לא ניתן להתעלם מכך שבשם המאמץ לאפשר למערער להשתלב בהליך שיקומי, ומתוך תקווה להביא לבסוף לביטול הרשעתו על סמך חוות דעת משלימות מטעם שירות המבחן, נמשך ההליך בענייניו שנתיים ארוכות לאחר שכבר הודה במעשים. זאת, אף שכאמור, אין בנסיבותיו האישיות של המערער כדי להקהות מחומרת מעשיו ולהביא לביטול הרשעתו.

לא אחת אני שב ומתריע נגד הימשכות של ההליכים הפליליים, בין אם באי הגשת כתבי אישום סמוך לביצוע העבירה, בין אם בעיכוב בתחילת משפטו של נאשם בעודו שוהה במעצר עד תום ההליכים חודשים ולעתים שנים, ובין אם באי שמיעת ראיות בקצב משביע רצון.

מעבר לעינוי הדין הכרוך בכך, הרי שלמעלה מן הצורך, אעיר כי לעתים יש בהימשכות ההליך כדי לפגוע בנאשם ברובד נוסף. סעיף 14 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981 (להלן: חוק המרשם הפלילי) קובע תקופות התיישנות הרישום הפלילי, שעם תומן לא יימסר מידע מהמרשם הפלילי בין היתר למעסיקים המוסמכים להביא בחשבון עבר פלילי; ומתקופת התיישנות זו נגזרת אף תקופת המחיקה המרשם (סעיף 16(ב) לחוק המרשם הפלילי). במקרה דנן, תקופת התיישנות הרישום הפלילי עומדת על שלוש שנים בלבד (סעיף 14(ב)(4) לחוק המרשם הפלילי). יוצא אפוא, כי אילו היה נגזר דינו של המערער סמוך להודאתו, רישום הרשעתו היה מתיישן בעוד כשנה בלבד.

כפי שהדגשתי בעניין פלוני:

"חרף החשיבות שבשיקום קטינים העומדים לדין, שעשויה לעיתים לגרור התמשכות הליכים בשל הגשות תסקירי שירות המבחן ובקשות דחייה חוזרות ונשנות לצורך כך, נכון יהא תמיד לסיים את ההליכים בעניינים של קטינים בהקדם ככל שניתן [...] כאשר חומרת המעשים המיוחסת לנאשם הקטין מקשה, כשלעצמה, על הימנעות מהרשעתו בעבירות שביצע - ספק אם יש מקום להיעתר לבקשותיו החוזרות ונשנות של שירות המבחן לדחיית מועד הדיון בטיעונים לעונש במטרה לבחון אם לנקוט דרכי טיפול בתור חלופה להרשעה. במקרים אלו מוטב להביא לסיומו המהיר של ההליך וליישום ההמלצות הטיפוליות בענייניו של הנאשם הקטין כחלק מעונשו" (עניין פלוני, פסקה 20).

אף במקרה דנן, ספק בעיני אם היה מקום לאפשר את הימשכות ההליכים על פני תקופה כה ממושכת לשם הגשת שישה תסקירים משלימים מטעם שירות המבחן בענייניו של המערער, לנוכח חלוף הזמן הרב מאז ביצוע העבירות ועד היום.

מכל מקום יש לברך על שיקומו של המערער ואני מקווה שיתמיד בכך.

6. סוף דבר, לו דעתי הייתה נשמעת, היינו מורים על דחיית הערעור ומותירים על כנה את הרשעת המערער בעבירות בהן הורשע.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

1. היטב כתבה חברתי, השופטת ד' ברק-ארז, כמעט ונטיתי להסכים עמה, עד אשר החזירוני לתלם דברי חברי השופט י' אלרון, המשכנעים בנכונותם. רחשי-הלב דוחקים לביטול ההרשעה; השכל-הישר מורה שלא לעשות כן.
2. המערער עשה את דרכו מן השפל, מן השוליים, שינה את אורחותיו, בנחישות ובהתמדה, בתמיכה מקצועית ומסורה - לדרך ישרה. הוא ראוי להערכה רבה. ברם, מעשיו הרעים לא נמחקו. קורבנות שורת העבירות שביצע - שוד, סחיטה באיומים, תקיפה, עבירות סמים, אלימות, ועוד - חיים בפחד ובבהלה. דיינו בעונש הקל מאד שהוטל על המערער - לא מאסר בפועל, אף לא בעבודות-שירות, אלא רק 450 שעות של"צ, מאסר על-תנאי, צו מבחן למשך שנה ופיצוי כספי למתלונן - הרחק מן הענישה ההולמת בדרך כלל בעבירות הללו; אין הצדקה לביטול ההרשעה.
3. תדיר נשמע בבית המשפט, בגמר הטיעונים לעונש, בטרם מתן גזר הדין, דברו האחרון של הנאשם - קבלת אחריות על מעשה העבירה, הבעת חרטה והצהרה על חזרה למוטב, על כך ששוב לא יפקוד את ספסל הנאשמים. יש העומדים בדיבורם, אך רבים שבים וחוזר חלילה. השופט נבוך ומתלבט, איזה ביטוי ליתן לאותה חזרה בתשובה? האם להאמין, אם לאו, להכמיר או להחמיר? והנה, כאן, עומד לפנינו מערער, צעיר לימים, שאכן פרע את השטר, עמד בדיבורו.
4. בימי חודש אלול, ראוי לחזור ולשנות בדברי חז"ל: "שאלו לחוכמה חוטא מהו עונשו? אמרה להם 'חטאים תרדוף רעה'. שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו? אמרה להם 'הנפש החוטאת היא תמות'. שאלו לקדוש ברוך הוא: חוטא מהו עונשו? אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו" (ילקוט שמעוני). השכל האנושי מתקשה באותה תשובה; במחילה, בכפרה, בכך שכביכול נמחקה העבירה כלא היתה (נדרשתי לכך במקום אחר: נעם סולברג"חרטה של נאשם - קלות התשובה וקשייה", שו"ת ועו"ד, עלון המשפט העברי של מחוז תל אביב והמרכז של לשכת עורכי הדין, גיליון 1 (תשע"ה), עמ' 3).
5. שופט בשר ודם איננו יודע אם באמת ובתמים ניחם הנאשם על הרעה, אם עזב את החטא "עזיבה עולמית" וחזר בתשובה. ממילא, המירב שניתן לעשות בגזר דין אנושי הוא להקל במידה מסוימת בעונש. לא כן הקדוש ברוך הוא, בוחן כליות ולב, אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו, יודע תעלומות-לב. אם ישוב החוטא מיד יקבלו; חטאו - ימחק. אין זאת אלא מחמת השינוי התודעתי בנפשו של החוטא שאיננו עוד רשע כשהיה, אלא, בוודאות, הריהו אדם אחר: צדיק.

6. אמרתי שם, במאמר הנזכר, כי חרף הפער בין אנוש לבין א-לוה, נוכל ללמוד ולהשכיל מן המשפט השמימי וליישם לתועלתנו במשפט הארצי. התשובה, אמר הרב קוק - "מצד אחד קלה שבקלות, שהרי הרהור תשובה הוא כבר תשובה, ומצד אחד הרי היא קשה שבקשות, שלא יצאה עדיין אל הפועל במלואה" (פתיחה ל"אורות התשובה"). הרהור תשובה של נאשם בטרם מתן גזר הדין, גם אם בא מחמת אימת הדין, גם אם טרם נבחן במציאות ולאורך זמן, גם הוא תשובה, והוא שיקול לקולא בענישה. ואכן, בית המשפט המחוזי התחשב עד מאד בגזר הדין בכברת-הדרך המשמעותית שעשה המערער. אך עלינו להטמיע בליבותינו כי זו רק תחילת הדרך; לא סופה. מלמדנו הרמב"ם שצריך לעזוב את החטא, להסירו מן המחשבה, לגמור בלב שלא לעשותו עוד, להינחם על העבר, "וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינותאלו שגמר בלבו" (הלכות תשובה ב, ב). אכן, יאמרו מומחי הפסיכולוגיה והקרימינולוגיה דהאידינא, מה שהורנו חז"ל מאז ומקדם, למשל רבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון י-נ) שיש דרגות ושלבים בדרך התשובה והחזרה למוטב: חרטה, עזיבת החטא, יגון, צער, דאגה, בושה, כניעה, שבירת התאוה, חיפוש הדרך, תיקון המעוות, פעולות חסד ואמת; והדרך ארוכה היא ורבה.

7. בספרו "על התשובה" שואל הרב סלובייצ'יק על הדיון בבחירה החופשית - שהיא מאבני היסוד בהגותו של הרמב"ם - מדוע בא הדיון לידי ביטוי רק בפרק ה' של הלכות תשובה ולא בתחילתם, כיאה לעקרון מרכזי זה? בתשובתו הוא מבחין בין "תשובה שאיננה גמורה", כזו הבאה מ"הרגשה פנימית המשקפת חוסר מנוחה מסוים בנפשו של החוטא" (עמוד 221), שעליה אומר הרמב"ם ש"אף על פי שאינה תשובה מעולה, מועלת היא ובעל תשובה הוא" (הלכות תשובה ב, א), לבין תשובה הנובעת מבחירה חופשית, שהיא "תשובה מעולה גמורה". נאשמים רבים הנשפטים בבתי המשפט משועבדים לאורח חייהם העברייני, אם בהתמכרות פיזית כגון לסמים ולאכזוהול, אם בהתמכרות מנטלית לעולם הפשע. אלה ואלה, נדרשים לצאת - מכוח בחירתם החופשית - מהשיעבוד לחירות. ידוע הסיפור על אלעזר בן דורדיא, שניסה אצל כל איתני הטבע שיבקשו עליו רחמים, על חטאיו ופשעיו, ללא הועיל, עד שהבין שהשינוי צריך לבוא ממנו: "אמר אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא" (בבלי, עבודה זרה יז, ב).

8. רבות נוכל לשנן באוזני העבריינים את הדרך הארוכה שעליהם עוד לעשות על מנת להשתקם ולחזור למוטב. אך עלינו להידבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא ולסייע בידם: "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". כך הבטיח הקב"ה לצאן מרעיתו, כך עלינו לנהוג בעבריינים שמעלים על דל שפתותיהם דברי חרטה, וכפי שעשה בית המשפט המחוזי בגזר הדין עם המערער דנן, והעניק לו זריקת-עידוד כראוי לו, משום שאמר ועשה. נדרשת הבחירה החופשית מיוזמתו של הנאשם עצמו, אך משעשה את הבחירה - מוטלת עלינו החובה להושיט לו יד. לעודדו, להמריצו, להאמין בו; לפיכך, מוצדק העונש הקל מאד שהוטל על המערער. נזכור, בתוכנו-כולנו שוכנים יחדיו: חרטה, נחמה, שקיקה וצער, כדברי קטע משירו של הרב קוק (אורות התשובה קמ"ב): "וְגִדְלָה חֲכָמִי עַל פְּשָׁעֵי עַלְוִמִי, וְכִבְדָּה נַחֲמִי וְעִצְמוֹ עֲגוּמִי. וְאַשְׁתוֹקֵק לְתַעֲנוּגִים שֶׁל אֲהָבִים הַעֲלִיזִים, וְיִלְחָצוּנִי כְעִיּוֹנוֹת נוֹגִים בְּדַבַּר פְּשָׁעִים וְזִדּוֹנִים".

9. ברם, עד כדי ביטול ההרשעה, כביכול היו מעשי-העבירה של המערער כלא היו - לא היגענו. המערער נושא עינו לשירות מיטבי בצה"ל, ביחידה מובחרת. לוואי ויצליח. חזקה על רשויות הצבא שישקלו את המכלול, את החטא ועונשו, את הנפילה ואת השיקום. הרישום הפלילי עודנו נחוץ. המערער יעזוב את כפר הנוער המוגן והתומך, ויצטרך להסתגל לאורח החיים הצבאי, שצופן בחובו אתגרים לרוב, אך גם קשיים ומכשולים. הרישום הפלילי ישמש תזכורת כואבת, אך נחוצה, גם למערער, גם לסובביו. ודוק: הרישום הפלילי לא צריך להישאר לעולם ועד. היטב עשו רשויות הצבא בעיגון הוראה "נוהל המלצת צה"ל למתן חנינה לבעלי עבר פלילי" במסגרת הוראת קבע באכ"א. זהו פתח של תקווה שקול ומדוד: "צה"ל קולט לשורותיו מיועדים לשירות הביטחון (מלש"בים) בעלי עבר פלילי ומגייסם לשירות חובה.

בהתגייס המלש"ב, הוא פותח דף חדש בחייו, ובדרך כלל זהו צעדו הראשון החשוב בחייו כבגיר. ביכולתו של החייל לבחור לעצמו דרך חיים חדשה, לתקן את דרכיו ולהוכיח כי עלה על דרך הישר, וכי יש בתרומתו למדינה כדי לכפר על מעידותיו טרם גיוסו. צה"ל יכול לסייע לחייל בהגשת הבקשה למחיקת הרישום הפלילי שמתקופת טרם גיוסו על ידי מתן המלצה לנשיא המדינה, באמצעות שר המשפטים, ליתן חנינה לחייל אשר שירת שירות חובה תורם ומועיל למדינתו" (סעיף 2 לנוהל). לתשומת ליבו של המערער, ובתקווה שיצליח בשירותו הצבאי, ויתמיד בשיקום ובדרך הישרה שבחר בה.

10. אשר על כן, השעה עדיין אינה כשרה לביטול ההרשעה, אך מחיקת הרישום הפלילי עשויה להתאפשר בעתיד, אם יתקיימו התנאים הנחוצים, בכללם שירות צבאי תורם ומועיל. אני מצטרף אפוא לדעתו של חברי, השופט אלרון; דינו של הערעור - לדחייה.

שופט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' אלרון בהסכמת השופט נ' סולברג, בניגוד לדעתה החולקת של השופטת ד' ברק-ארז.

ניתן היום, ד' באלול התשפ"א (12.8.2021).

שופט

שופטת

שופט
